

יבוא, יצוא ומה שביניהם סקירות וחידושים בענייני חוק ומשפט

עו"ד גיל נדל, ראש תחום יבוא, יצוא וסחר בינלאומי במחלקת מיסים ותגמול בכירים

האם דרישת האיחוד האירופי לסימון מוצרים מההתנחלויות הינה חוקית?

עו"ד גיל נדל, עו"ד מורן עוז

בין ישראל והאיחוד האירופי קיים הסכם סחר חופשי מזה שנים רבות. הסכם זה מעניק הטבות מכס לסחורה שמקורה בישראל או באיחוד האירופי.

בחודש נובמבר 2015, אישרה נציבות האיחוד האירופי את המלצת הפרלמנט האירופי מחודש ספטמבר לסימון מוצרים שיוצרו בשטחי יהודה ושומרון, מזרח ירושלים ורמת הגולן.

על פי ההנחיה שהוציאה הנציבות סימון המוצרים יתבצע באופן הבא: מוצרים שיוצאו מהגדה המערבית או רמת הגולן ילוו במילים - "התנחלות ישראלית" - (Product from Golan Heights (Israeli settlement) ויתרה מזו, מוצרים שיוצאו משטחי הרשות הפלסטינית או רצועת עזה יסומנו אף הם אך בצורה שונה - Product from the West Bank או Product from Palestine.

הרציונל שניתן בהחלטת האיחוד האירופי לחובת סימון מוצרי ההתנחלויות הינו כי יש בסימון המוצרים "תוצרת ישראל" ללא ציון המילים "התנחלות ישראלית" כדי להטעות את הצרכן באיחוד האירופי.

הנחיה זו מהווה החמרה נוספת של האיחוד האירופי, אשר לפני מספר שנים שלל את הטבות המכס למוצרים שיוצרו בשטחים אלו בטענה כי הם אינם מוצרים המוגדרים: "made in Israel".

בפן הבינלאומי, האם דרישת האיחוד האירופי לסימון מוצרים מההתנחלויות היא דרישה חוקית?

מדינות האיחוד האירופי חברות בארגון הסחר העולמי. בארגון הנ"ל חברות רוב מדינות העולם, לרבות מדינת ישראל.

כל החברות בארגון הסחר העולמי מחויבות מכח אמנות בינלאומיות לנהוג באופן שוויוני בסחר בין מדינה אחת לרעותה. מדינות בולטות בעולם שאינן חברות בארגון ה-WTO הן מדינות ערב, כמו תימן, סוריה ולבנון, וכן מדינות נוספות כמו אפגניסטן, סודאן, אתיופיה, ומדינות יוגוסלביה לשעבר כמו סרביה, בוסניה-הרצגובינה.

מאחר ובין מדינת ישראל לאיחוד האירופי קיים הסכם סחר חופשי, משמעות מקור הסחורה (ישראלית או מהשטחים) אינה מסתכמת בדרישת סימון, אלא שהיא משפיעה באופן ישיר גם על מיסי היבוא, כלומר- על השאלה האם למשל סחורה תהיה כפופה למכס או פטורה ממנו.

כך למשל, לפני מספר שנים, ייצאה חברה ישראלית, אשר מפעלה נמצא באזור הנחשב כהתנחלות, סחורה ללקוח שלה בגרמניה, והצהירה כי מדובר בסחורה מתוצרת ישראל. רשויות המכס בגרמניה בדקו את מקור הסחורה וביקשו מן המכס הישראלי הבהרות. לאחר שהבהרות שניתנו לא הביאו את המכס בגרמניה על סיפוקו, נפסל המקור הישראלי והיבואן בגרמניה נדרש לשלם מכס כאילו לא מדובר בסחורה "made in Israel".

לאחר שהמקרה הגיע לבית הדין האירופי, הוחלט בשנת 2010, בפסיקה מעוררת מחלוקת, כי במצב כזה, סחורה שיוצרה בשטחי יהודה ושומרון, מזרח ירושלים ורמת הגולן, אינה נחשבת כסחורה שמקורה הוא בישראל, לצורך הסכם הסחר שבין המדינות, אלא כסחורה ממקור פלסטיני, ולכן דינה לשלם מכס בכניסה לאירופה.

הסכמי ה-WTO השונים ובראשם הסכם ה-GATT קובע עיקרון של איסור אפליה, המכונה "יחס האומה המועדפת ביותר" (most favored nation). על פי עיקרון זה, כל אחת מהמדינות החברות ב-WTO מתחייבת להעניק יחס שווה לסחורה ממקור של מדינה אחרת החברה ב-WTO מבלי להפלות.

ולכן, נשאלת השאלה האם דרישת האיחוד האירופי לסימון מוצרים מהתנחלויות היא דרישה חוקית לאור ההסכמים להם מחויב האיחוד?

שאלה זו נידונה על ידי משפטנים שונים מצד האיחוד האירופי ומצד ישראל. בשנת 2012, פורסם נייר עמדה של פרופ' גיימס קרופורד מאוניברסיטת קיימברידג' שבאנגליה, אשר מצדד בעמדת האיחוד האירופי, ומצד שני, בשנת 2015 פורסם נייר תגובה של פרופ' אבי בל מאוניברסיטת בר אילן ופרופ' יוג'ין קנטרוביץ' מאוניברסיטת נורת' וסטרן בארה"ב, אשר צידדו בעמדת ישראל.

עמדת המצדדים בסימון מוצרי התחלואות על ידי האיחוד האירופי

על פי עמדה זו, אין באיחוד האירופי חוקים המונעים מהמדינות החברות להחרים את מוצרי ההתנחלויות. כך, מדינות האיחוד המבקשות לחסום את ייבוא המוצרים יכולות להתבסס על הסכם הסחר עם ישראל הקובע כי קשרי המסחר מבוססים על כיבוד זכויות האדם ושמירה על עקרונות דמוקרטיים.

מאחר ועל פי הטענה, ישראל מפרה את החוק הבינלאומי בעצם כך שהיא שולטת על עם זר באזורי ההתנחלויות, הרי שאם האיחוד האירופי יחרים את מוצרי ההתנחלויות, לכאורה הוא ידכא את המוטיבציה הישראלית לייצר בשטחים אלה ובכך יעודד את סיום הכיבוש, לטענתו.

הטלת איסור על סחר של האיחוד האירופי עם מוצרי ההתנחלויות, לטענתם, אינה מפרה מחויבותו של האיחוד בהתאם להסכמי הסחר, שכן, מבחינת החוק הבינלאומי, עזה והגדה המערבית אינן נחשבות לשטח ישראל. הסכם הסחר אינו מגדיר במפורש מה ייחשב כשטחי ישראל, ומכאן העמימות שבנושא. יתרה מזו, על פי עמדה זו, מדינות אשר רוכשות מוצרים המיוצרים בשטחי ההתנחלויות עלולות להיענש תחת החוק הבינלאומי.

עמדת המצדדים במדינת ישראל

על פי עמדה זו, וכפי שגם אנו ציינו קודם, אחד העקרונות המרכזיים של ארגון הסחר העולמי בו חברות מדינות האיחוד האירופי וישראל, הוא עקרון העדר אפליה בין המדינות החברות בארגון. לטענתם, ישנה חובה להתייחס למוצרים המיובאים ממדינה אחד בארגון באופן זהה למוצרים המיובאים ממדינה אחרת וזאת על בסיס עיקרון "יחס האומה המועדפת ביותר" ובהתאם לכך, כל אחד מהמדינות החברות בארגון מתחייבות להעניק יחס שווה לסחורה ממקור של מדינה אחרת החברה אף היא בארגון ללא אפליות כאלו או אחרות.

בניגוד לטענת המצדדים בעמדת האיחוד, שטענה כי רכישת מוצרי ההתנחלויות עלולה להביא לענישת המדינות הרוכשות באיחוד האירופי על פי החוק הבינלאומי, עמדה זו גורסת כי דווקא הדרישה לסימון מוצרי ההתנחלויות עשויה להיחשב כהפרת החוק הבינלאומי, זאת משום שהאיחוד האירופי לא פרסם הנחיה דומה לגבי מוצרים משטחים נוספים המצויים במחלוקת טריטוריאלית.

כך למשל, סהרה המערבית אשר על פי האיחוד האירופי נמצאת תחת כיבוש של מרוקו. בעוד שמרוקו העבירה ויישבה באופן פעיל את אזרחיה בסהרה המערבית ועסקים ממרוקו מקיימים שם פעילות עסקית, האיחוד האירופי רואה במוצרים שמקורם בסהרה המערבית כמוצרים שמקורם במרוקו לצרכי סחר. וישנם שטחים רבים נוספים כגון קשמיר הנשלטת על ידי הודו, פקיסטן וסין, וכן, צפון קפריסין או איי פוקלנד.

על אף השכיחות של מחלוקות טריטוריאליות ושל הקמת התנחלויות בשטחים שבמחלוקת, מעולם לא דרש האיחוד האירופי סימון גיאוגרפי של מוצרים באופן הסותר את תעודות המקור של המדינה המייצאת. הצעדים האירופיים כנגד ישראל, על פי עמדה זו, מפרים את דיני הסחר הבינלאומי מכמה בחינות, בייחוד בכך שהם מפלים לרעה מוצרים ישראלים, וכן בכך שהם מכבידים שלא לצורך על הסחר במוצרים ישראלים.

הערות

נושא זה מזכיר לנו מקרה שהגיע ליישוב סכסוך בפנל ארגון הסחר העולמי, ה-WTO, שם טענה מכסיקו, כי ארה"ב מפרה את ההסכם הבינלאומי בדבר החסמים הטכניים לסחר, בכך שהיא אוסרת לסמן על גבי מוצרי טונה כי הם "לא גרמו נזק לדולפינים" (Dolphin safe), במקרים בהם הטונה נידוגה באמצעות רשת דייגים, והיא ממקור מכסיקני.

לעומת זאת, כאשר מדובר בטונה ממקור אחר שאינו מכסיקני, ניתן לסמן בתווית זו. באותו המקרה, ארה"ב לא אסרה מכירת טונה מתוצרת מכסיקו, אלא רק אסרה את הסימון הנ"ל על גביה.

מכסיקו טענה, כי מדובר בחסם טכני המייצר תמריץ שלילי לרכוש טונה מתוצרת מכסיקו משום שהצרכנים בארה"ב מעוניינים לרכוש טונה שנידוגה מבלי להזיק לדולפינים, וזאת משום שרוב הטונה ממכסיקו נידוגה בצורה כזו (של רשת דייגים) ולכן לא יכולה להיות מסומנת בתווית, ולכן הצרכנים יחשבו תמיד כי דגים ממכסיקו נידוגו לאחר שהדיג הזיק לדולפינים.

באותו מקרה, קבעו פנל ה-WTO וכן גוף הערעורים, כי מדובר בחסם טכני לסחר הפוגע בסחורה ממקור מכסיקני מעבר לנדרש, והורו לארה"ב לתקן את החקיקה. כלומר, הגופים המוסמכים ב-WTO קבעו שסימון שיש בו מידה של אפליה, עשוי להיחשב כבלתי-חוקי מבחינת החוק הבינלאומי.

אף לדעתנו, דרישת האיחוד האירופי משמעה הפרת התחייבויותיה מכח אמנות ה-WTO, דבר שיקנה למדינת ישראל זכות תביעה נגד האיחוד במנגנוני יישוב הסכסוכים הבינלאומיים.

על פי הסטטיסטיקה, מדינת ישראל חברה בארגון הסחר העולמי משנת 1995 ומעולם לא הגישה תביעה נגד מדינה כלשהי בגין הפרת הסכם, ולכן אנו נרשה לעצמנו להניח כי גם הפעם מדינת ישראל לא תקבל את האומץ הדרוש כדי לפעול במישור כזה.

למאמרים נוספים שנכתבו על ידי צוות משרדנו בנושא חרם על מוצרים ישראליים, סימון מוצרים ישראליים וסימון מוצרים של מדינות נוספות, לרבות כתבות בהן שולבו תגובות צוות משרדנו, אנא לחצו על הקישורים הבאים:

[סימון בסימן שאלה: האם דרישת ממשלת דרא"פ חוקית?](#)

[פנל ארגון הסחר העולמי מכריע בסכסוך בין ארה"ב למכסיקו בעניין סימון טונה](#)

[האיחוד האירופי לא מכיר במודיעין ומכבים כשטח ישראל](#)

[יצוא מוצרי יו"ש לאיחוד אירופי - בעקבות פסק דינו האחרון של בית המשפט האירופי](#)

[החרמת סחורה ישראלית - הפרת הסכם](#)

[יצוא מהשטחים לאירופה: עם או בלי מכס?](#)

[האיחוד האירופי: מעתה כל ההסכמים עם ישראל לא יחולו על שטחי ההתנחלויות](#)

* * *

הסקירה לעיל הינה בבחינת תמצית. המידע הכלול בה נמסר למטרות אינפורמטיביות בלבד ואין במידע כדי להוות ייעוץ משפטי. לקבלת פרטים נוספים, אנא פנו לעו"ד גיל נדל - ראש תחום יבוא, יצוא וסחר בינלאומי במחלקת מיסים ותגמול בכירים. בדוא"ל Gill.Nadel@goldfarb.com ו/או בטלפון 03-6089979.